

Список літератури:

1. Байбара Т. Компетентнісний підхід в початковій ланці освіти: теоретичний аспект. *Початкова школа*. 2010. № 8. С. 46-51.
2. Галян С. А. Лепбук в початковій школі. «Моя країна – Україна»: Методичні вказівки. 2022. 29 с.
3. Голуб Н. Б. Навчання української мови в сучасній загальноосвітній школі: функційний аспект. *Український педагогічний журнал*. 2015. № 3. С. 88-101.
4. Державний стандарт початкової загальної освіти. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 06.04.2023).
5. Методика навчання української мови в початковій школі: навчально методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За наук. ред. М. С. Вашуленка. Київ: Літера ЛТД, 2011. С. 328-331.
6. Сікора Н.М. Використання лепбука на початковому етапі вивчення англійської мови. *Педагогічний пошук*. 2023. №1 (117). С.40-44.

Наталія Росіл,

Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка

Науковий керівник – канд.філол.наук, доц. Ніна Свистун

ОСОБОВІ ІМЕНА В ЗБІРЦІ М. МАТІОС «НАЦІЯ»

Імена – невід’ємний елемент форми художнього твору, складова стилю письменника, один із засобів художнього образу. Особливості вживання імен у тексті художнього твору та поза його межами вивчає літературна ономастика. Роль власних імен у художньому творі та в дослідженні своєрідності ономастикону полягає в його здатності розкривати авторський

здум і більш точному тлумаченні тексту. Варто зазначити, що предметом літературної ономастики є не власні назви як такі, а їх специфічна трансформація, тобто йдеться про імена в літературних творах, а не в мові.

Цікавою з цих міркувань є творчість М. Матіос, літературний доробок якої посідає важливе місце на сучасному етапі розвитку культури. Збірка М. Матіос «Нація» є невичерпним джерелом історії власне українських літературних омонімів, які вказують на символічність номінативізму людей різних епох. Авторка ретельно добирає кожне ім'я для своїх персонажів, що значною мірою сприяє осмисленню художнього задуму письменниці.

Необхідність висвітлення системи літературних онімів і принципів ономастичного письма письменниці як однієї з ознак її стилю, зростання уваги до творчості Марії Матіос зумовлюють актуальність нашого дослідження.

Мета полягає у дослідженні функціонування особових імен у мові збірки «Нація».

Термін «літературна ономастика» вперше зафіксовано у праці Герус Тарнавецької «Назовництво в поетичному творі» (1966). Мовознавство поки що не має чіткої назви цієї дисципліни. Найуживанішими є терміни *літературна ономастика*, *літературно-художня ономастика*, *поетична ономастика*. Незважаючи на різне тлумачення терміну, учені є прихильниками неоднотипних підходів до вивчення літературної онімії і відповідно – різних термінів на її позначення.

У 1980–1990-х роках в українському мовознавстві зріс інтерес до аналізу функціонування онімів у художніх текстах. Так, одеська дослідниця Т. Немировська опублікувала дисертацію з літературної ономастики, присвячену поетонімам прози М. Коцюбинського. Відомою є праця Л. Белея «Функціонально-лаконічні можливості української літературно-художньої антропонімії ХІХ-ХХ ст.». Із кінця минулого століття не було жодної ономастичної конференції без секції з літературної ономастики [6, 91].

Варто зазначити, що протягом останнього десятиліття розвиток літературної ономастики відбувається в руслі вже сформованої нової

«контекстної» парадигми. Причому контекст розглядається не тільки як фактор оточення, у якому функціонує поетонім, а й як актуалізатор виражальних можливостей імені. Саме тому використання власних назв як виражального засобу зумовило необхідність їх теоретичного осмислення.

До фундаментальних питань літературної ономастики належить питання про специфіку власного імені в художньому творі. Ю. О. Карпенко виділяє п'ять специфічних ознак, які відрізняють літературну ономастику від ономастики загалом:

1) вторинність літературної ономастики. Письменник складає текст із наявних у загальній системі мови моделей і норм відповідно до місця, часу та соціального середовища дії;

2) літературна ономастика є продуктом вільного творчого пошуку, вибору письменника відповідно до жанру і стилю тексту, на відміну від закономірного і тривалого історичного розвитку реальної ономастики в певному соціальному середовищі. У літературній і реальній ономастиці причинна умова відокремлення різна;

3) літературна ономастика виконує стилістичну функцію. Власні назви в звичайному мовному спілкуванні служать для розрізнення об'єктів, а в художньому мовленні диференційна функція власних назв поєднується з естетичною та зображальною функціями і підпорядковується їм;

4) якщо реальна ономастика належить загалом до словникового складу мови (іменника, топонімічного масиву), то літературна ономастика є фактом художньої мови;

5) літературно-художній твір завжди має назву, яка є основним компонентом онімного простору [3, 35].

Розглядаючи з точки зору літературної ономастики збірку М. Матіос «Нація», варто зазначити, що її антропонімний пласт за своїм походженням не є однорідним. Найбільшу групу складають українські антропоніми, хоча важливою складовою антропонімійного простору творів є й іншомовні найменування персонажів. У збірці «Нація» іноді колишнє загальне значення

імені має характерологічне застосування. Первинне значення власної назви, яке в реальній ономастиці послаблене або навіть редуковане, активізується письменницею. Марія Матіос використовує також діалектну лексику, особливо діалектні варіанти особових імен, які є засобом створення мовної картини регіону [2, 63].

Аналізуючи збірку новел М. Матіос «Нація», ми помітили, що письменниця, оперуючи певним історичним періодом, використовує антропонімію, яка відображає систему іменування того часу, а саме 1930-1970-рр. ХХ ст. Оскільки події відбуваються на Західній Україні, найчастіше на Буковині та в Галичині, то й власні назви підібрані так, що в основному притаманні Гуцульщині. Для найменування головних персонажів М. Матіос добирає варіантні та безваріантні оніми. Вона активно використовує андроніми, утворені як від прізвищ, так і від чоловічих імен: *Данилиха, Данилючка, Дмитрючка, Юрчачка, Шулямчучка, Паленючка*. Значна частина назви походить з грецької, латинської та інших мов (*Іларій, Уласій, Корнилій*), але добре адаптованих на українськомуму ґрунті.

Загалом у збірці новел «Нація» нами виявлено 30 чоловічих особових імен та їх варіантів і 29 жіночих імен та їх варіантів. Деякі імена належать до маловживаних на сучасному етапі розвитку українського суспільства (*Гаврило, Орест, Павлінка, Михайлина, Мидора, Дуся, Гафія, Юр'яна, Калина, Параска, Фросина*). Водночас особові імена в збірці Марії Матіос цілком співзвучні нинішній епосі, відображають сучасність, створюють реальний часовий простір (*Андрій, Славко, Іван, Микола, Юрко*).

Помічаємо, що із загальнонародної мови авторка почерпнула антропоніми, утворені за допомогою суфіксів суб'єктивної оцінки та передають відтінки пестливості, здрібнілості, фамільярності, іронії, презирства, ненависті, тобто всю гаму людських почуттів. Суфікс *-к* є найбільш поширеним у загальнонародній мові. У літературно-художніх антропонімах М. Матіос він виражає експресивні відтінки:

а) пестливості та здрібнілості: *Софійка, Василько, Марічка, Фрозінка, Павлінка, Іванко, Одокіяка*;

б) поблажливої зневаги чи фамільярності: *Маруська, Місько, Штефко*.

Іноді трапляються літературно-художні антропоніми, утворені за допомогою усічення: *Корнеліо, Штефа, Міца* [5, 73].

Персонажів шляхетного походження та священників М. Матіос наділяє вишуканими, маловживаними іменами: *Захарій Панот, художниця пані Стефанія*. Антропонімічною формулою «ім'я + по батькові» авторка здебільшого звертається до персонажів із так званих «привілейованих» станів: *голова колгоспу Петро Григорович, начальник пошти Марія Герасимівна* [1, 254].

Заслуговують на увагу імена євреїв, які мирно проживали на Буковині поруч з українцями та румунами. У М. Матіос є: *Абрам Маїталер, Леон Райх, Шлома Бухбіндер*. Прикметно, що авторка влучно підмітила поширену на Буковині традицію адаптації чужомовних, зокрема єврейських, імен до українських.

Літературні оніми у збірці М. Матіос «Нація» відіграють важливу стилістичну роль, оскільки допомагають розкрити авторську манеру викладу тексту. Стилістична функція літературних онімів виявляється в інформаційно-стилістичному та емоційно-стилістичному аспектах. Виразниками характеризувальної інформації, закладеної в літературні оніми, є етимологічне значення імені й варіативність іменування. Якщо йдеться про емоційну складову стилістичної функції, то оніми викликають у читача певні емоції. Емоційний аспект стилетворення виражається фонетичною та словотвірною формою імені, його асоціативністю, різними видами відповідності, зокрема імені та образу [4, 86]. Добре подана антропоніміка збірки допомагає у створенні образів і персонажів, виконує потужну стилістичну та номінативну роль. Ознаками індивідуального стилю автора є використання рідкісних, запозичених імен, зменшено-пестливих варіантів імен, що відповідають образіві.

Отже, письменниця у збірці «Нація» не просто використовує специфічний іменник, а, беручи за основу етимологію, враховуючи значення антропоніма, відтворює традиції певного регіону, створює образи літературного твору, зображує певний історичний період. Ономастичний простір збірки «Нація» складається зі звичних, знайомих читачеві, власних імен, які вказують на символічність номінативізму людей різних епох. При цьому трапляється і щось незвичне (для ХХ століття), тому антропонімія стає завдяки цьому «духмянішою», активно впливає на читача, а за допомогою реального ономастикону Марія Матіос досягла правдивості, достовірності описуваних подій у збірці «Нація».

Список літератури:

1. Вегеш А. І. Літературні герої твору Марії Матіос. *Науковий збірник «Studia Slovakistica»*. Ужгород, 2009. Вип. 9. С. 252–260.
2. Дем'янчук Т. Особові імена в сімейній сазі Марії Матіос «Майже ніколи не навпаки». *Студентські лінгвістичні студії*. Луганськ, 2011. С. 60–67.
3. Карпенко О. Ю. Проблематика когнітивної ономастики. Одеса: Астропринт, 2006. 325 с.
4. Козловська Д. В. Стилєтвірні особливості антропоетонімів у текстах романів Лариси Денисенко «Кавовий присмак кориці» та «Сарабанда банди Сарі». *Записки з ономастики*. 2019. Вип. 22. С. 78–87.
5. Мисик К. В. Антропоніми у творах Марії Матіос. *Теоретичні та практичні дослідження в галузі педагогіки та мовознавства, соціальні аспекти*. Вінниця: Європейська наукова платформа, 2021. С. 71–73.
6. Свистуха Д.І. Екскурс в історію літературної ономастики. *Філологічні науки. XXVII Міжнародна науковопрактична інтернет-конференція*. Вінниця, 2019. Ч.5. С. 88–93.

Ольга Скрипка,

КЗ ЛОР «Бродівський фаховий педагогічний коледж імені Маркіяна Шашкевича»